

УДК 355.457

С. А. ГАРКУША, викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕПЛОВІЗОРІВ ТА ІНШИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ, ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОШУКУ ПРАВОПОРУШНИКІВ НА ДІЛЯНЦІ ВІДДІЛУ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

У статті аналізується використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби. Викладено рекомендації штабу прикордонного загону щодо використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників та доцільні напрямки подальших досліджень.

Ключові слова: рекомендації, тепловізор.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Президентом України визначено курс на європейську інтеграцію та вступ України до Європейського Союзу, що поставило питання підвищення надійності охорони кордону поряд з такими визначальними питаннями, як розвиток демократії в нашому суспільстві, підвищення динаміки розвитку національної економіки.

Високі стандарти Європейського Союзу у сфері охорони кордону та контролю за імміграційною ситуацією, які впливають з положень Шенгенської угоди, – це стандарти надійності охорони кордону поза пунктами пропуску та прикордонного (або за західною термінологією – імміграційного) контролю в пунктах пропуску.

Одним із завдань на шляху створення сучасної системи охорони кордону є забезпечення ефективного функціонування відділів прикордонної служби, що є вагомою складовою реалізації вимог Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року, схваленою Указом Президента України від 19.06.2006 № 546 [1].

Метою статті є надання рекомендацій штабу прикордонного загону щодо використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби.

Мета дослідження обумовлює вирішення такого завдання: на основі всебічного та глибокого аналізу накопиченого практичного досвіду оперативно-службової діяльності органів та підрозділів охорони державного кордону дослідити використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби, розробити рекомендації штабу прикордонного загону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження: проаналізовано використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби;

розроблено рекомендації штабу прикордонного загону щодо використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників.

На сучасному етапі побудови охорони державного кордону на ділянці відділу прикордонної служби неможливе несення служби прикордонних нарядів без використання ними як засобу посилення найсучасніших електронно-оптичних засобів, оптимізованих для потреб Державної прикордонної служби України.

Перші тепловізійні (ТПВ) системи створені наприкінці 30-х років і часом застосовувалися в період Другої світової війни для виявлення вій-

ськових і промислових об'єктів. Принцип дії ТПВ приладів ґрунтується на перетворенні природного теплового випромінювання від об'єктів у видиме зображення. У тепловізорах сучасного покоління немає оптико-механічних розгортки зображення, вони діють швидко, малі за габаритами й енергоспоживанням, цифрову обробку зображення здійснюють у масштабі реального часу. Сьогодні на їх екранах може бути створено навіть кольорову картинку, де забарвлення елементів визначається різницею температур відповідних ділянок спостережуваного об'єкта.

Переносні інфрачервоні тепловізори IR-BINOCULAR VARIO VIEW 1.2/150 мають точність вимірювання відстані менше 1 метра. За невеликих габаритів – 275x255x155 см – та ваги 3,3 кг вони дуже ефективні й здатні виявити порушника в межах від 2 до 5 км, а розпізнати чи ідентифікувати особу – на відстані до 1,8 та 0,6 км відповідно. Такими приладами оснащені й наші мобільні тепловізійні комплекси. Разом із системою відеоспостереження та нічного бачення вони базуються на самохідних транспортних засобах і забезпечують кут огляду 360 градусів. Дистанційно кероване обладнання дозволяє виявити людину на відстані до 11 км, а транспортний засіб – до 20 км за точності виміру до 5 м.

Відповідно до Інструкції з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України, затвердженої наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040 [2], одним із основних прикордонних нарядів, які здійснюють охорону державного кордону на визначеній ділянці кордону, є «Пост технічного спостереження».

«Пост технічного спостереження» – прикордонний наряд у складі штатної обслуги технічних постів (комплексів станцій, приладів тощо), призначається для охорони державного кордону на визначеній ділянці кордону (узбережжя моря, ріки та іншого водосховища) за допомогою оптичних, електронно-оптичних, тепловізійних, радіолокаційних, прожекторних та інших технічних засобів охорони кордону, якщо вони є основним засобом несення служби.

Самохідний транспортний засіб спостереження (СТЗС) для Державної прикордонної служби України (ДПСУ) – це повнопривідний позашляховик Volkswagen Transporter T-5, який обладнано багатофункціональним тепловізійним обладнанням. Оптимізований для потреб Державної прикордонної служби України, СТЗС розроблений для прикордонного спостереження на відкритих ділянках місцевості у денний і нічний час та в умо-

вах обмеженої видимості, що забезпечує високотехнічний прикордонний контроль та відповідає сучасним вимогам. Ззовні даний транспортний засіб неможливо ідентифікувати як автомобіль, що оснащений переносним тепловізійним обладнанням.

Окреслимо основні підходи до використання в охороні державного кордону тепловізійних приладів.

Начальник відділу прикордонної служби вживає заходів щодо вчасної підготовки відділу прикордонної служби до здійснення патрульних заходів. Розробляються бланки наказів на охорону державного кордону для патрулювання в кожному районі за окремими варіантами та схема ведення спостереження.

Порядок здійснення патрулювання та ведення спостереження визначається начальником відділення інспекторів прикордонної служби в рішенні на охорону державного кордону та відображається в плані охорони на добу.

Старший зміни прикордонних нарядів організує безпосередню підготовку зміни прикордонних нарядів до служби, у тому числі і прикордонного наряду “Прикордонний патруль”.

Старший зміни прикордонних нарядів відділу видає наказ на охорону державного кордону усно з врученням бланка наказу на охорону кордону та схему щодо порядку ведення спостереження за допомогою тепловізора.

Після отримання наказу на охорону державного кордону старший прикордонного наряду під час висування до місця несення служби або після прибуття на ділянку кордону ставить складу прикордонного наряду додаткові завдання щодо порядку виконання отриманого наказу на охорону державного кордону та порядку дій у разі виявлення порушників державного кордону або ознак підготовки до порушення державного кордону, порядок взаємодії у складі прикордонного наряду та з сусідніми прикордонними нарядами.

Спостереження є основним способом охорони державного кордону. Воно здійснюється всіма прикордонними нарядами під час виконання наказу на охорону державного кордону.

Мета спостереження – своєчасне виявлення правопорушників та ознак підготовки до порушень законодавства з прикордонних питань, розпізнавання виявлених об’єктів і цілей.

Спостереження буває візуальним і з використанням технічних засобів охорони державного кордону. Воно здійснюється з відкритих або при-

хованих пунктів спостереження та найбільш вигідних і зручних пунктів на місцевості.

Мобільний тепловізійний комплекс застосовується в службі з охорони державного кордону в прикордонному наряді “Пост технічного спостереження” (ПТС) самостійно, а також у взаємодії з прикордонними нарядами “Прикордонний патруль”, “Оперативно-пошукова група” та мобільними групами.

Для несення служби на МТК призначається прикордонний наряд у складі не менше трьох чоловік.

Старші цього прикордонного наряду призначаються з числа офіцерів управлінь прикордонного загону та прикордонних комендатур, підрозділу охорони кордону, до складу якого входить МТК або до якого МТК прибув на посилення, начальника та операторів ВТЗОДК (з МТК).

Мобільні тепловізійні комплекси використовуються для ведення тепловізійного та відеоспостереження за районами місцевості на окремих напрямках з позицій, які визначені в ході рекогносцировки та у розпорядженні начальника прикордонного загону на охорону державного кордону.

В окремих випадках, відповідно до пори року, за рішенням начальника підрозділу охорони кордону МТК може застосовуватися для ведення спостереження з інших позицій. Такі позиції повинні забезпечувати безперешкодний під'їзд та безаварійну експлуатацію МТК.

Служба прикордонного наряду ПТС (з МТК) може здійснюватися безперервно або періодично, за графіком, який опрацьовує начальник підрозділу охорони кордону.

Прикордонному наряду начальник підрозділу охорони кордону або особа, яка його заміщає (у відділах прикордонної служби також старший зміни прикордонних нарядів), під час віддачі наказу на охорону державного кордону вручає графік несення служби, у якому визначаються: позиції, сектори, порядок і час ведення спостереження на кожній позиції, маршрути висування на кожну позицію, порядок зв'язку та взаємодії з підрозділом (підрозділами) охорони кордону та прикордонними нарядами.

Оптимізований для потреб Державної прикордонної служби України, СТЗС розроблений для прикордонного спостереження на відкритих ділянках місцевості у денний та нічний час та в умовах обмеженої видимості, виявлення, розпізнавання та ідентифікації різноманітних цілей, відео та фотодокументування дій виявлених цілей; наведення на них прикордонних нарядів, чергових сил підрозділів з охорони державного кор-

дону, що забезпечує високотехнічний прикордонний контроль та відповідає сучасним вимогам прикордонного менеджменту.

З урахуванням із тактико-технічних характеристик зазначеного тепловізійного комплексу та вимог щодо його експлуатації пропонується використовувати цей комплекс в охороні державного кордону в службі прикордонного наряду “Пост технічного спостереження” з підготовлених позицій.

Службову діяльність особового складу з МТК планує начальник підрозділу охорони кордону, як правило, позмінно. До складу зміни МТК повинні входити не менше двох військовослужбовців з МТК, один з яких водій. У кожній зміні призначається старший зміни. Тривалість змін повинна забезпечувати ефективне використання МТК.

До управління оптико-електронним обладнанням МТК допускаються військовослужбовці, які пройшли відповідний курс підготовки.

За підсумками проведення рекогносцировки складаються акт проведення рекогносцировки ділянки відповідальності підрозділу охорони кордону щодо використання МТК та схеми спостереження з кожної позиції.

Схема спостереження опрацьовується у 2 примірниках: один з них знаходиться в папці документації прикордонного наряду, який несе службу на МТК, другий – в оперативного чергового підрозділу охорони кордону, та служить для координації дій між прикордонним нарядом та оперативним черговим підрозділу. На схемі спостереження відображається: напрямок на північ, місцеві об’єкти, населені пункти, транспортна мережа, орієнтири, відстані до них, позиція (позиції) МТК, сектори спостереження та бісектриси секторів, рубежі гарантованого виявлення, розпізнавання та ідентифікації осіб і малих транспортних засобів (плавзасобів) у кожному секторі, закриті зони, основний та запасні маршрути висування.

Порядок використання МТК в охороні державного кордону визначається в наказі (для підрозділів з охорони державного кордону – у розпорядженнях) начальника прикордонного загону на охорону державного кордону на підставі акта рекогносцировки, вимог технічної документації та інструкцій.

З метою забезпечення ефективної та безаварійної експлуатації МТК в охороні державного кордону на ділянках підрозділів з охорони державного кордону проводиться рекогносцировка із застосуванням МТК, під час якої визначаються: місця розташування позицій на місцевості, їх використання в різні пори року, кількість секторів спосте-

реження для кожної позиції, бісектриса, кут ведення спостереження та максимальна дальність спостереження, основні та запасні маршрути висунення до кожної позиції.

Позиції МТК – це рівні майданчики, які знаходяться, як правило, на висотах, з яких максимально проглядається місцевість. Кількість позицій для МТК на ділянці кожного прикордонного підрозділу визначаються, зважаючи на умови місцевості та потреби охорони державного кордону.

З метою маскування розташування місць несення служби МТК, в інженерному відношенні обладнуються лише під'їзні шляхи до основних позицій (підсипання гравієм) у будь-яку пору року та сам майданчик (покращене покриття: асфальт, бетон, залізобетонні плити, гравій). На тимчасових позиціях здійснюють горизонтальне вирівнювання самого майданчика та визначають (обладнують) під'їзні шляхи.

Підступи до позиції МТК прикриваються технічними засобами охорони локальних ділянок (“Хміль”, “Кристал”, “Радіобар’єр” тощо). У разі отримання сигналу тривоги з датчиків склад зміни вживає заходів щодо виявлення причин надходження сигналу.

Під час спостереження особлива увага приділяється особам (групам осіб), транспортним засобам, тваринам, які перебувають поблизу державного кордону або рухаються у його бік та вздовж нього.

Якщо прикордонному наряду визначено ведення спостереження з декількох позицій, то після згортання МТК він установленим маршрутом пересувається на нову позицію, де здійснює повторне його розгортання.

Зважаючи на тактико-технічні характеристики переносного тепловізійного приладу “VarioVIEW™150” та вимоги щодо його експлуатації, пропонується використовувати цей прилад в усіх органах охорони державного кордону в службі прикордонних нарядів поза пунктами пропуску в двох варіантах:

- а) як основний технічний засіб при несенні служби у прикордонному наряді “Пост технічного спостереження” з підготовлених позицій;
- б) як засіб посилення рухомих прикордонних нарядів “Прикордонний патруль” та “Група реагування”.

При використанні “VarioVIEW™150” як основного технічного засіб у прикордонному наряді ПТС прикордонний наряд повинен бути у складі не менше двох прикордонників.

Для реалізації даних, отриманих постом технічного спостереження, обов’язково повинен призначатися інший прикордонний наряд або ста-

витися додаткові завдання прикордонним патрулям, що несуть службу на автомашинах поблизу позиції ПТС.

У разі необхідності здійснення затримання складом прикордонного наряду “Пост технічного спостереження” прилад знімається зі штатива та переводиться у положення “на груди” із використанням плечового ремня одного з прикордонників. У подальшому персонал діє як у рухомому прикордонному наряді.

Для контролю за несенням служби прикордонного наряду ПТС, який розташований на відстані 100–150 метрів від місця дислокації підрозділу охорони державного кордону, можливо виведення відеосигналу до оперативного чергового або старшого зміни прикордонних нарядів (з установленням додаткового обладнання: підсилювача відеосигналу та окремого LCD монітора).

Рухомі прикордонні наряди, які забезпечуються приладом “VarioVIEW™150” як засобом посилення, повинні бути у складі не менше трьох військовослужбовців.

Прилад може використовуватися для періодичного огляду окремих ділянок місцевості за маршрутом руху прикордонного наряду (без установлення на штатив). У цьому випадку прилад переноситься на плечовому ремні. Для скорочення часу на вмикання приладу (для стабільної роботи необхідно після вмикання очікувати 3–4 хвилини) при періодичному огляді місцевості дозволяється прилад не вимикати, а тільки надівати на об’єкти захисні ковпачки.

Під час здійснення затримань правопорушників складом рухомих прикордонних нарядів двоє прикордонників здійснюють затримання, один веде спостереження. За необхідності надання їм допомоги прикордонник, який тримає прилад на плечовому ремні, переводить його під ліву (праву) руку. У такий спосіб переносний тепловізор не зазнає ушкоджень.

На ділянках підрозділів охорони державного кордону, де будуть використовуватися тепловізори, необхідно передбачити особливий режим використання сигнальних пістолетів (СПШ, СП-81), тому що сигнальні вогні тимчасово засвічують прилад і можуть призвести до “вигорання” окремих зон матриці. У цьому випадку прикордонним нарядам дозволяється здійснювати подачу візуальних сигналів із сигнального пістолета тільки у разі необхідності надання допомоги при затриманні правопорушників, стихійного лиха, втрати орієнтування або радіозв’язку з прикордонним підрозділом.

Прикордонні наряди, які забезпечуються приладом спостереження “VarioVIEW™150”, повинні озброюватися штатною зброєю, у кожного прикордонника повинна бути переносна радіостанція.

Висновок. У цій статті проведено аналіз використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів з пошуку правопорушників на ділянці відділу прикордонної служби, розроблено рекомендації штабу прикордонного загону щодо використання тепловізорів та інших технічних засобів під час несення прикордонної служби, при проведенні спеціальних заходів щодо пошуку правопорушників.

Матеріали, викладені у статті, зможуть надати допомогу штабам органів охорони державного кордону, начальникам відділів прикордонної служби у плануванні та практичному використанні технічних засобів в охороні державного кордону.

Пропонуємо **напрямом подальших досліджень** вважати удосконалення оперативно-тактичних розрахунків з урахуванням отриманих на озброєння Державної прикордонної служби України сучасних технічних засобів охорони державного кордону.

Список використаної літератури

1. Концепція розвитку Державної прикордонної служби України на 2006–2015 роки.
2. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України, затверджена наказом Голови Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 № 1040.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Мазур В. Ю.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2013

Гаркуша С. А. Рекомендации штабу пограничного отряда по использованию тепловизоров и других технических средств во время несения пограничной службы, при проведении специальных мероприятий по поиску правонарушителей на участке отдела пограничной службы

В статье анализируется использование тепловизоров и других технических средств во время несения пограничной службы, при проведении специальных мероприятий по поиску правонарушителей на участке отдела пограничной службы, изложены рекомендации штабу пограничного отряда

относительно использования тепловизоров и других технических средств во время несения пограничной службы, при проведении специальных мероприятий по поиску правонарушителей и целесообразные направления последующих исследований.

Ключевые слова: *рекомендации, тепловизор.*

Harkusha S. A. The recommendation for the headquarters of the border detachment on usage of thermal imager and other technical means during border security actions, and taking of the special measures of searching of violators in the area designated to border guard division

The article concerns the analysis of usage of thermal imager and other technical means border security actions and taking of the special measures of searching of violators in the area designated to border guard division.

In the article the recommendation for the headquarters of the border detachment on usage of thermal imager and other technical means during of border security actions and taking of the special measures of searching of violators in the area designated to border guard division have been offered; and expedient directions of further researches have been given.

Keywords: *recommendations, thermal imager.*